

KELEMEN EMESE

Telepi boldogtalanság

MÁN-VÁRHEGYI RÉKA: BOLDOGTALANSÁG
AZ AURÓRA-TELEPEN

JAK-prae.hu
Budapest, 2014
220 oldal

”

Mán-Várhegyi Réka novelláskötete három ciklusból épül fel, az első két részben az én-elbeszélők és a harmadik személyű narrátorok váltakoznak, míg a harmadik részben már csak a személytelen elbeszélők maradnak. A kötet egyik legnagyobb erőssége, hogy narrátorai egyaránt tárgyilagosan szólnak meg, nem tudálékosak, épp annyi információt osztanak meg az olvasóval, amennyi a történethez elengedhetetlen. A történetek nagyon olvashatók, ami köszönhető a lendületes mondatoknak, valamint annak az iróniának, mellyel a szereplők sötét, fullasztó mindennapjait oldja fel. („Kövé, aranyeres családba születtem egy kétpetéjű ikerpár fiatalabb tagjaként. [...] Szembe kell néznünk vele, hogy rettenetes örökséget kaptunk. Szeretlenség, háj, kulturálatlanság és így tovább.” – *Viszlát kamaszkor!*). A fő karaktereket főként az értelmiség köréből válogatja: egyetemisták, oktatók, kutatók és művészek állnak leginkább a történetek középpontjában. Minden novella alapját a világban való helytállás, és önmagunk helyének megtalálása képezi. Egyesek az ezotériában látják a megoldást („Nyuszi az agykontroll után megismerkedett a reinkarnációs és a születéses hipnózissal, tenyérrel és univerzális energiával gyógyító technikákkal, a jógával, a meditációval és az asztrológiával.” – *Minden vonal*), mások megszállottan küzdenek az öregedés ellen, életüket a tökéletesen egészséges életmód elsajátításának szentelik („Laci nem hitt a fülének. Ugyanezt szokta kérni ő is. A búzafülével, a homoktövissel, a répával, a két főétellel, az egyiket itt eszi meg, a másikat dobozban hazaviszi.” – *Idegenek az éjszakában*). És természetesen akadnak olyanok is, akik életük megváltoztatásán ábrándoznak, ám mégsem tesznek érte semmit („A nyár folyamán megállás nélkül fordított, és semmit sem tett azért, hogy életének valóban új szakaszát kezdje el. Nem baj, majd ősszel.” – *Bűz*). Minél szerencsétlenebbnek, elesettebbnek látunk egy-egy szereplőt, annál jobban tudunk velük azonosulni. A felismerés, melyben magunkra ismerünk,

csal mosolyt az arcunkra, hisz „ilyen is csak velünk történhetett meg” szituációkkal találjuk szembe magunkat. A novellák egy-egy életképet, -helyzetet mutatnak be, és a kiragadott pillanatot a főszereplők életútjával bővítik ki. A szerző nem tesz terjengős kitérőket, hanem azokat a momentumokat ragadja ki a szereplő életéből, amelyek legszorosabban kapcsolódnak a kibontakozó történethez. A tematikusan érintkező novellák viszont nem ismétlik egymást, mindig változik vagy az alaphelyzet, vagy a szereplők hozzáállása a bemutatott problémához. Megoldást viszont senki sem talál, tovább folytatják megszokott életüket.

A novelláskötet első része a felnőtté válás, múltó fiatalság témája köré épül, ezt már az első novella címe, a *Viszlát kamaszkor!* is alátámasztja. A tizenhét éves kétperetűjű ikerpár kamaszkori nehézségekkel küszködik, depresszióval, bulimiával, szeretetlenséggel. A világról alkotott elképzeléseiket pszichológiai témájú könyvekből merítik, az őket körülvevő életteret szemétdombnak tartják. A család számukra nem az a közösség, ahol megértéssel és szeretettel viseltetnek irántuk. Szüleiket megvetik, legnagyobb problémájuk azonban a saját identitásuk hiánya. „Tizenhét éves koromban mégsem a fölösleges kilók fájtak a legjobban, hanem az, hogy nem volt különös ismertetőjegyem” (8). A *Stand by me* című film említése sem véletlen. Az ikrek a filmben szereplő 12 éves fiúkhöz hasonlítják magukat, akik a történet végére felnőnek, a gondtalan gyermekkor örökre elveszik a számukra. A megkülönböztető bélyeg nem csupán egy „harci sérülés” lesz, mint amilyenre a kiserdőben vágytak. A fajtalanok Kábel-ékkal való találkozás a valóságnak olyan szegmensét mutatja meg nekik, amely maradandó nyomot hagy bennük, mint a film szereplőiben a hulla megtalálása.

A *Két puha pofon* után állandósul az öregedés, valamint a fiatalság elvesztése, mint központi téma. A történet egyetemi oktatója irigyli diákjai fiatalságát, féltékenységből eredően minden lányt ostobának, hústömegnek tart, „[c]supa csont és felkar mindegyik”, „borotvált medvék, szomorú bálnák”. Ezt csak tetézi, hogy idősebb kollégája, aki egyáltalán nem szimpatikus a számára, udvarlás közben megjegyzést tesz nőietlenségére, igénytelenségére. Az elidegenedés, elhidegülés és a magánytól való félelem mindegyik karakter életére rányomja bélyegét. Előítéleteket gyártanak és bezárkóznak saját világukba. A *Mária nem bírja a meleget* középkorú címszereplője barátnőjének a meleg időjárásra panaszkodik, amitől nem bír sem felkelni, sem aludni, miközben a valódi problémája az egyedüllét, az el nem múltó magány érzete, amin nem segít sem a habos ruha, sem egy rámenős férfi egy füledt szórakozóhelyen. Ahogy Szabó István Zoltán is megjegyzi kritikájában, a szerző tabuk nélkül, kendőzetlenül jeleníti meg azokat a szituációkat is, amelyekbe a mai középkorú nők és férfiak belekeverülnek. „Talán azt várta, hogy Andi a szavába vágjon, és bizonygassa, hogy ő is fiatal, ma már egy negyvenkilenc éves nő legfeljebb középkorú, az egy MILF, főleg Mária, aki még most is sokkal nőiesebb a legtöbb fiatal csajnál.” (54.) A *portré* férfi elbeszélőjének sem segít, hogy a gyermekei születésnap ajándék gyanánt regisztrálják egy társskereső honlapon. A felnőtt gyerekek kiválasztanak számára egy olyan nőt, aki szerintük a legjobban megfelel édesapjuk ízlésének, elvárásainak. A kapcsolat mégsem sikerül jól, a férfi úgy érzi, hogy az ő korukban már nem kerülhetnek egymáshoz igazán közel az emberek. „Tele van a világ szomorú, magányos alakokkal, de én azt hittem, hogy hiába ismerkednék össze velük, már késő lenne, mert fiatalon kellett volna.” (102.) Az öregedéstől való félelem egyben a fiatalság megőrzésére tett kísérlethez vezet, amely az *Idegenek az éjszakában* szereplőinél már-már beteges szenvedéllyé alakult. Laci „[f]igyelt a táplálkozására, szorgalmasan lúgosított, szedte a táplálék-kiegészítőket, sportolt, itta a napi három liter folyadékot, hosszú ideje rá sem nézett egyetlen

pizzás táskára vagy fasírtos zsömlére sem, pedig húszas éveiben ilyeneken élt. Tervezte, hogy pilatesre fog járni.” (109.) Még a szerelmi életét is fiatalsága megőrzésének szolgálatába állítaná. Ha lenne felesége, reggelire zöld turmixot készíthetne neki, emellett a szeretkezés és a napi háromszori szívből jövő nevetés is fiatalítaná. Félelmét anyja haldoklása is táplálta, állapotának rohamos romlása megrendítette Lacit. A közelgő halálban nem csak magát az elmúlt látta megtestesülni, hanem megrémült attól, hogy saját fiatalságának végleg vége szakad.

Az *ihlet súlya* című novella központi figurája, Juhász Erzsébet performanszművész, már rég túl van a fiatalságán, mégis hasonló tehetetlenséggel küzd, mint a friss egyetemi diplomás Annamária (*Bűz*) és a fordítóként dolgozó Magdi (*Minden vonal*). Erzsébet életét előadásain és azok címein keresztül ismerhetjük meg, hogy hogyan lett a budai diplomata gyermekből „ihletett és vad, kelet-európai nő” (184.) Amerikában. Egy berlini kiállításmegnyitón találkozik két magyar fiatal doktorandusszal, akik már nagyon várták, hogy személyesen is megismerhessék a művésznőt. A berlini ösztöndíj alatt nagyon sokat kaptak a „felvilágosult és friss” várostól, emellett hasznos ismereteket is kötöttek, így a művésznővel való találkozás inkább presztízs értékű a számukra, mint személyes élmény. Erzsébet viszont nem érzi már otthon magát a német fővárosban, haza vágyik Budapestre. Csakhogy senki sem rá kíváncsi, hanem Berlin-élményére. Hiába világhírű és elismert művész, mégis magányos a férje mellett. A szeretetlenséget pedig az állandó produkálással, figyelemkeltéssel próbálja pótolni. Ezért is hangzik keserűnek és ironikusnak a novella utolsó pár sora: „ – Lenni valakinek! – kiabálja, és durva léptekkel tör előre a járdán. – Ilyen érzés lenni éppen valakinek!” (191.)

A cikluszáró novellák (*A csatárnő bal lába életveszélyes; Gyökér; Jó hit, rossz szerencse*) a kafeai átváltozás-történetre építenek. Az én-elbeszélőkben ébredés után tudatosul, hogy valaki más testében eszméltek fel, mint Gregor Samsa *Az átváltozásban*. Hogy mi okból változnak át, az szintén magyarázat nélkül marad. A szereplők ennek ellenére ezt teljesen evidensnek tartják, nem lepődnek meg rajta. Ugyanolyan tárgyilagossággal kezelik a tényt, mint ahogyan a reggelijükről beszélnek („Szombat reggel, amikor a héten először mindhárman együtt reggelizünk, és a tányéromon finom vajos katonák sorakoznak, elmondom, hogy nekem nem itt van az otthonom, és nem ők a szüleim.” – *Gyökér*; „Egy forró nyári hajnalon arra ébredek, hogy én vagyok Lionel Messi, az FC Barcelona játékosa. [...] Nem ijedek meg, pedig ő néz vissza rám. Barna hajam izzadtan tapad a homlokomra, az állam csapott, az orrom pisze. Kis gombszememmel gyanakodva figyelem magam egy darabig, de aztán, mi mást tehetnék, visszafekszem. Remélem, hogy a férjem elfogad így, ezzel a gondolattal alszom el.” – *A csatárnő bal lába életveszélyes*). Bár a kötet legszürrealisabb története pont az utóbb idézett novella, mégis ez tűnik a leggyengébb írásnak. Szerkezete leginkább Parti Nagy Lajos *A hullámmzó Balaton* című novellájához hasonlít, hisz itt is sorra vesszük azokat a klubokat, ahova a csatárnő leigazol, nagy léptékben végigkísérjük pályafutását a kései kezdetektől a cipő szögére akasztásáig. Tartalma viszont Darvasi László *A magyar nő és magyar futball* című írásához hasonló, ahol szintén szerepcsere történik, és a nő veszi át a focizó férfi funkcióját, annak minden jellemvonásával együtt. Mán-Várhegyi főhőse bár abszurdnak tartja annak lehetőségét, hogy profi focista legyen, férje unszolására mégis sportolói karriert fut be. Viszont a nő karaktere kidolgozatlan, nem tudjuk meg, hogy a siker megváltoztatta-e, gyakorolt-e rá bármilyen hatást. Amit látunk, az a sportbulvár nagyon is valóságosnak látszó hírei, ám hiányzanak a meccsek leírásai, a sportág szakkifejezései is csak ritkán jelennek meg.

A *Gyökér* narrátora gyermek testben ébred, és hároméves kisfiúként képzei azt, hogy ő egy fővárosi nő. Viszont nem kapunk pontos választ arra a kérdésre, hogy ki is a valódi elbeszélő, aki más bőrében éli tovább az életét: a nagyvárosi hölgy, a kisfiú nővére vagy egy harmadik személy. A szülők ijedtsége a másságtól való félelemből ered, amit az anya ördögűzéssel, majd ezoterikus csoportba járással próbál leküzdeni, míg az apa képzelgéssel vádolja fiát. Felmerül még kérdésként az is, hogy a kisfiúban valóban egy másik lélek lakozik, vagy az egészet csak álmodja, és ezekre az álmokra gondol vissza úgy, mintha másik életből származó emlékei lennének. Tudja, hogy más a neve, nem azok a szülei, akikkel együtt él, hogy milyen épületben lakik a fővárosban, hogy kutyája van és sok cipője. Mégsem tudjuk úgy beazonosítani, mint a fentebb említett csatárnőnél Messit vagy a *Jó hit, rossz szerencsében* megjelent nagyanya-unoka kapcsolatot. „Egy téli éjszakán arra ébredem, hogy a saját nagyanyám vagyok. Felkapcsolom az ágy melletti kislámpát. A régi lakás nagyszobájában fekszem, a berendezése éppen olyan, mint húsz éve volt.” (192.) Az elbeszélő visszakerül gyermekkorára egy meghatározó momentumához, és a régmúlt történéseit most a nagymama szemszögéből lát-hatja. Saját tudatával szemléli az ismerős testet, megmaradnak az emlékei, mégis úgy cselekszik mindenben, ahogy a nagymama tenné. „A piros körkefével alaposan megfésülködöm, és amikor belenézek a tükörbe, eszembe jut, hogy a háta mögött mennyit kacagtam a nagyanyámon, mert fésülködés után olyan mikrofonfeje volt, mint egy négernek. A nagy flakonos hajlakkért nyúlok, felrázom, és körbefújom vele a hajamat.” (195.) A narrátor a mama tapasztalatai által érzékeli azt, hogy miért nem kedvelte őt sosem a nagyszülő, valamint a nagyanyja iránt érzet gyűlöletét saját magán tapasztalja meg a testcsere és a kétféle tudat birtoklása által. Mivel megbánásról nem olvasunk, így arra sem kapunk választ, hogy vajon sikerül-e az elbeszélőnek megváltoztatnia a nagymama történetét.

Mán-Várhegyi Réka kötete, mint már több kritikus is megjegyezte, erős pályakezdés. Nagyon tudatosan építette fel azt a sötét, mégis megnevettető világot, amely a mindennapok tapasztalataiból áll össze, hiszen az Auróra-telep minden városban megtalálható, lakóit mindenki ismeri. Az objektivitása egyszerre rémisztheti meg és ébresztheti rá az olvasót arra, hogy ő is ebben a valóságban él.